

مشاوره با دانش آموزان در مدارس

(مهارت‌ها و کاربردها برای معلمان)

ترجمه و تألیف :

حمید اصغری پور

نگار اصغری پور - منوچهر فضلی خانی

زیر نظر :

دکتر سید مختار موسوی

سرشناسه	اصغری پور، حمید، ۱۳۳۵ - گردآورنده و مترجم
عنوان و نام پدیدآور	مشاوره با دانش آموزان در مدارس (مهارت‌ها و کاربردها برای معلمان)
ترجمه و تألیف	حمید اصغری پور، نگار اصغری پور، منوچهر فضلی‌خانی، زیرنظر مختار موسوی
مشخصات نشر	تهران، ورای دانش، ۱۳۸۷
مشخصات ظاهری	۲۳۲ ص؛ مصور، جدول، نمودار
شابک	978-964-2704-40-8
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	Counselling pills in schools: skills and strategies for teachers بخش اعظم این کتاب ترجمه کتاب teachers نوشته گری هوربی، کارول هوربی و اریک هال است
یادداشت	چاپ قبلی: ضریح آفتاب، ۱۳۸۲
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۱۹] - ۲۳۰
موضوع	راهنمایی آموزشی
موضوع	مشاوره
موضوع	معلمان -- روابط با شاگردان
شناسه افزوده	اصغری پور، نگار، ۱۳۶۰ - گردآورنده و مترجم
شناسه افزوده	فضلی‌خانی، منوچهر، ۱۳۴۴ - گردآورنده و مترجم
شناسه افزوده	هورن‌بای، گری
شناسه افزوده	Hornby, Garry
شناسه افزوده	هال، کارول، ۱۹۵۱ - م
شناسه افزوده	Hall, Carol
شناسه افزوده	هال، اریک، ۱۹۳۶ - م
شناسه افزوده	موسوی، مختار
شناسه افزوده	Hall, Eric
رده بندی کنگره	۱۳۸۷ ۵م۵۶ / ۱۰۲۷/۵L.B
رده بندی دیویی	۳۷۱/۴۲۲
شماره کتابشناسی ملی	۷۱۷۲۷۲۱

انتشارات ورای دانش

آدرس: تهران، میدان امام حسین (ع)، ۱۷ شهرپور شمالی، خیابان شهید طوفانی، پ ۱۸۸، واحد ۱
تلفن ۰۹۱۲-۲۰۷۳۹۰۱ همراه ۳۳۳۰۵۱۱۵ تلفکس ۳۳۳۱۴۷۸۸-۳۳۳۲۷۱۵۸

E-mail: entesharatevarayedaneh@yahoo.com

عنوان: مشاوره با دانش آموزان در مدارس (مهارت‌ها و کاربردها برای معلمان)
مؤلفان: حمید اصغری پور - نگار اصغری پور - منوچهر فضلی‌خانی
زیرنظر: دکتر سید مختار موسوی
ویراستار علمی: مهدی مراد حاصل - روان‌شناس بالینی - مشاور خانواده
ویراستاران ادبی: عنایت هاشمی - سید جلال خدایی
ناشر: انتشارات ورای دانش
طراح جلد: عباس خدایی
نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۸
لیتوگرافی / چاپ: دریا / آراین
شمارگان: ۲۱۰۰
بها: ۳۵۰۰ تومان

ISBN : 978-964-2704-40-8

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۰۴-۴۰-۸

«حق چاپ محفوظ و در اختیار ناشر است»

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه
۱۵	پیش‌گفتار
فصل اول : معلمان و مشاوره	
۱۸	مشاوره چیست؟
۱۸	ضرورت رشد مهارت‌های مشاوره‌ای معلمان
۲۰	مشکلات معلمان در ایفای نقش مشاوره و راهنمایی
۲۱	نقش مشاوره در فراهم نمودن برنامه‌های راهنمایی مدارس
۲۳	تدابیر هدایتی
۲۳	مشاوره
۲۴	راهنمایی
۲۵	تعلیم و تربیت فردی و اجتماعی
۲۶	اقدامات هدایتی
۲۶	شبکه‌ی هدایتی
۲۶	تخصّص کارکنان
۲۷	سازمان تعلیم و تربیت فردی و اجتماعی
۲۷	تجارب مدرسه
۲۸	تأثیر عوامل اجتماعی
۲۹	نقش معلّم و یژه
۳۰	نیازها و وظایف رشدی کودکان در سنین مختلف
۳۱	وظایف رشدی کودکان سنین دبستان
۳۱	وظایف رشدی دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی و متوسطه

۳۲	مشکلات نمایان شده توسط دانش آموزان
۳۴	مزایا و معایب استفاده معلمان از مهارت‌های مشاوره
۳۵	چگونه معلمان می‌توانند مهارت‌های مشاوره‌ای خود را افزایش دهند

فصل دوم : الگوی مشاوره در مدارس

۳۷	چرا برای مشاوره در مدارس به یک الگو نیاز داریم؟
۴۰	نیازهای مشاوره‌ای کودکان
۴۱	یک الگوی مناسب برای مشاوره در مدارس
۴۲	چهارچوب انسان‌گرایانه
۴۴	الگوی رشدی
۴۶	رویکرد روانی - تربیتی
۴۷	الگوی مشاوره‌ای سه مرحله‌ای
۵۱	نگرش‌ها، دانش و مهارت‌های مورد نیاز برای اجرای این الگو در مدارس
۵۴	ملاحظات عملی برای مشاوره در مدارس
۵۵	نتیجه‌گیری

فصل سوم : آشنایی با مهارت‌های مشاوره

۵۷	اهمیت گوش کردن به حرف دانش آموزان
۵۸	نکات مورد نیاز برای گوش کردن فعال
۵۹	موانع ارتباطی
۶۰	رفتار توجه‌آمیز
۶۳	گوش کردن انفعالی
۶۶	بازگو کردن محتوای گفتار
۶۹	انعکاس احساسات
۷۱	انعکاس محتوا و احساسات
۷۲	گوش کردن فعال
۷۳	خلاصه کردن
۷۴	ارزشمندی مهارت‌های گوش دادن

فصل چهارم : راهکارهای مداخله‌ای

۷۷	مشاوره سریع و کوتاه
۷۸	بازسازی روابط
۷۹	تغییر الگوهای تعاملی
۷۹	انعکاس محتوی
۸۱	انعکاس احساسات
۸۲	ابراز احساسات
۸۲	راهکارهای مداخله‌ای در کار رسمی مشاوره
۸۳	رویکرد حل مسأله
۸۵	رویکرد مبتنی بر راه حل
۸۵	فرض‌های اساسی مشاوره‌ی مبتنی بر راه حل
۸۶	تکنیک‌های مشاوره‌ی مبتنی بر راه حل
۸۹	راهکارهای مداخله‌ای دیگر
۹۰	شناخت درمانی
۹۱	گشتالت درمانی
۹۳	تمرکز بخشی
۹۳	بازی درمانی
۹۴	هنر درمانی
۹۵	نمایش درمانی
۹۵	درمان نوشتاری
۹۶	رفتار درمانی
۹۶	نقش کلیدی معلم

فصل پنجم : توانا ساختن کودکان و نوجوانان

۱۰۰	حمایت از برنامه‌های عملی
۱۰۱	تحکیم تغییرات
۱۰۲	تحقق خود شکوفایی
۱۰۴	مهارت رشد فردی

۱۰۶	مدارس دارای سلامت عاطفی
۱۰۷	نقش فعالیت‌های گروهی مدرسه در رشد عاطفی و اجتماعی
۱۰۸	مهارت‌های رهبری گروه
۱۱۰	پویایی‌های گروه
۱۱۲	یادگیری مبتنی بر تجربه

فصل ششم: آموزش مبتنی بر رشد عاطفی

۱۱۴	نقش معلم - نگرش‌ها، رفتار و هدایت کار گروهی
۱۱۶	بحث‌های گروهی در کلاس درس
۱۱۷	کار با دانش‌آموزانی که احساسات شدیدی نشان می‌دهند
۱۱۸	شروع کار - تدارک کار گروهی
۱۱۹	تمرین‌هایی در راستای آموزش مبتنی بر رشد عاطفی

فصل هفتم: مشاوره‌ی همسالان

۱۲۹	مقدمه
۱۳۰	نمونه‌هایی از نظام‌های موفق مشاوره و حمایت از همسالان
۱۳۱	حمایت همسالان
۱۳۲	معلم و یژه‌ی همسالان
۱۳۲	مشاوره‌ی همسالان در قالب تسهیل‌گری
۱۳۵	اجزای مشاوره‌ی همسالان
۱۳۸	نقش معلم در برنامه‌ی مشاوره‌ی همسالان
۱۳۸	همسالان به عنوان معلمان مدرسه
۱۳۹	همسالان به عنوان مشاور سایر دانش‌آموزان

فصل هشتم: نقش معلمان در راهنمایی و مشاوره با والدین

۱۴۱	دانش و مهارت‌های مورد نیاز معلمان
۱۴۲	مهارت‌ها

۱۴۵	 مشارکت والدین
۱۴۶	 روش های مختلف ارتباط معلمان با والدین
۱۴۸	 آموزش های گروهی برای والدین
۱۴۸	 منافع کار گروهی با والدین
۱۴۹	 قابلیت های کار گروهی با والدین
۱۴۹	 انواع برنامه های آموزشی با والدین
۱۴۹	 آموزش مؤثر والدین
۱۵۱	 طرح کلی آموزش خانواده در مدارس
۱۵۲	 کار با والدین معترض
۱۵۳	 والدین بی تفاوت
۱۵۳	 والدینی که قصد همکاری ندارند
۱۵۴	 والدین معترض و تهدید کننده
۱۵۴	 والدین بدرفتار و کم صلاحیت
۱۵۵	 والدین دارای مشکلات شخصی و خانوادگی
۱۵۵	 والدین آسیب پذیر
۱۵۵	 والدین با توقعات کم یا زیاد
۱۵۶	 والدین با فرهنگ های متفاوت

فصل نهم: همکاری بین کارکنان مدرسه در راهنمایی و مشاوره‌ی دانش آموزان

۱۵۷	 محدودیت های شخصی در یاری کردن
۱۶۱	 همکاری در مدرسه
۱۶۱	 کمک گرفتن
۱۶۲	 همکاری موفقیت آمیز در عمل
۱۶۳	 مهارت های ارتباطی برای همکاری موفقیت آمیز
۱۶۴	 راهکارهایی جهت بهبود ارتباط با دیگران
۱۶۵	 درخواست کمک و خواهش کردن
۱۶۵	 مواجهه با پرخاش گری کلامی

۱۶۶	 نشان دادن همدلی
۱۶۶	 غفلت انتخابی
۱۶۷	 پاسخ به انتقاد
۱۶۸	 ابراز احساسات
۱۶۹	 نتیجه گیری
۱۶۹	 در حاشیه : خاطره‌ای جالب از یک معلم موفق

فصل دهم : موضوعات اخلاقی در راهنمایی و مشاوره برای معلمان

۱۷۳	 مقدمه
۱۷۳	 ضرورت رعایت مسایل اخلاقی در مشاوره
۱۷۴	 عمل کرد شفاف در مشاوره
۱۷۵	 تداخل نقش‌ها
۱۷۶	 نظارت
۱۷۶	 رازداری
۱۷۷	 آسیب به خود و دیگران
۱۷۸	 صلاحیت معلم برای ایفای نقش مشاوره‌ای
۱۷۹	 ارجاع

فصل یازدهم : کارگاه‌های آموزشی توانا ساختن والدین و خانواده‌ها

۱۸۲	 عملکرد خانواده
۱۸۳	 بافت اجتماعی
۱۸۶	 ارزیابی سریع از عمل کرد خانواده
۱۸۷	 مهارت‌های اساسی برای معلمان در ایفای نقش تسهیل گری
۱۸۹	 کارگاه آموزشی والدین - ساختار هر جلسه
۱۹۰	 جلسه‌ی اول : طرح خانوادگی
۱۹۲	 جلسه‌ی دوم - کار روی مشکلات

۱۹۳	جلسه‌ی سوم - توجه به نظرات و انتقادات فرزندان
۱۹۵	جلسه‌ی چهارم - قرار دادن خود جای دیگران
۱۹۶	جلسه‌ی پنجم - ارزش‌های خانوادگی
۱۹۸	جلسه‌ی ششم - ریشه و هویت خانوادگی
۲۰۰	جلسه‌ی هفتم - عاطفه و اقتدار در خانواده‌ی من
۲۰۲	جلسه‌ی هشتم - دومین طرح خانواده
۲۰۴	نتیجه

فصل دوازدهم : مشاوره در شرایط خاص

۲۰۶	تجارب کودکان از فقدان
۲۰۶	سازگاری با فقدان یا فشار
۲۱۰	مشکلات کودکان در سازش با فقدان
۲۱۰	مرگ یک والد
۲۱۱	مرگ خواهر و برادر
۲۱۲	مرگ دیگر افراد مهم
۲۱۳	نقش معلم
۲۱۴	سازش کودکان و نوجوانان با جدایی یا طلاق والدین
۲۱۶	کمک معلمان برای کمک به دانش‌آموزان طلاق
۲۱۹	فهرست منابع

مقدمه

مشاوره و راهنمایی در مدارس برنامه‌ای حیاتی است که در عرصه‌ی تعلیم و تربیت جهان (خصوصاً دوره‌ی آموزش عمومی) از سال‌های دور مورد توجه قرار گرفته است. چرا که طی این دوره دانش‌آموزان در مرحله‌ی آغازین تجربه‌های اجتماعی توأم با رشد فردی قرار دارند. تعلیم و تربیت در دوره‌ی مذکور نقش تعیین‌کننده‌ای در هدایت فراگیر و نقش‌پذیری متناسب وی در جامعه ایفا می‌نماید به‌طوری که ایجاد سرمایه‌ی انسانی و توسعه‌ی فرهیختگی در جامعه‌ی ناشی از تربیت فراگیران در این دوره به ویژه با تأکید بر شناخت توانایی‌ها، استعدادها و علایق آنان است.

کمک به توسعه‌ی مهارت‌های زندگی به ویژه فرآیند تصمیم‌گیری و هدف‌گزینی از ضرورت‌های ارزشمندی است که تقویت فرآیند مشاوره و راهنمایی از طریق معلمان دانا و دلسوز را میسر می‌سازد. برای تحقق برنامه‌های مذکور دو رویکرد وجود دارد:

۱- تأکید بر مشاور در مدارس به عنوان یک فرد متخصص

۲- ارتقاء فرآیند راهنمایی و مشاوره از طریق توانمندسازی کلیه‌ی عوامل انسانی مدارس

(مدیر - معاون - مربی و معلمان)

با توجه به شرایط آموزش و پرورش کشور رویکرد دوم مقدم بر رویکرد اول بوده و در حوزه‌ی برنامه‌های اجرایی امکان تحقق آن بیش‌تر است و از سوی دیگر می‌توان رویکرد دوم را مقدمه‌ای برای تحقق رویکرد اول در توسعه‌ی مطلوب آموزش و پرورش آینده تلقی کرد.

مک‌لاگلین (۱۹۹۹) معتقد است که معلمان برای کمک به دانش‌آموزان جهت رشد اجتماعی و عاطفی بهترین موقعیت را دارند. معمولاً معلمان طی یک دوره‌ی طولانی با دانش‌آموزان در تعامل بوده به‌طوری که رفتار آنان را مشاهده می‌نمایند. لذا می‌توانند

برنامه‌های هدایتی و راهنمایی را در مدرسه توسعه دهند، مشاهده و بررسی رفتار فراگیر اولین گام برای فعالیت راهنمایی و مشاوره است و این موقعیت برای معلمان بیش از هر فرد دیگری در مدرسه مهیا است.

معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی وزارت آموزش و پرورش سیاست ارتقای مهارت راهنمایی و مشاوره‌ای معلمان را محور فعالیت های خویش برای توسعه‌ی آموزش و پرورش قرار داده است و طرح «احیای نقش مشاوره و راهنمایی» در همین راستا در استان‌های کشور به اجرا گذاشته شده است و برای استحکام علمی طرح مذکور اسناد علمی متعدد تولید و دوره‌های آموزشی متناسب پیش‌بینی شده است.

کتاب حاضر یکی از منابع مفید در جهت ارتقای مهارت معلمان در زمینه‌های فوق‌الذکر است که لازم می‌دانم از مؤلفین محترم سپاسگزاری نمایم.

امید است با توسعه‌ی دانایی و افزایش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، بهبود کیفیت مستمر آموزش و پرورش این سرزمین را شاهد باشیم.

دکتر نسیم مختار موسوی

پیش‌گفتار

یکی از وظایف مهم نظام تعلیم و تربیت امروز، پرورش افرادی شایسته، کاردان، متعهد و رشد یافته است. به منظور تحقق چنین هدفی نقش‌های گوناگونی برای معلمان در نظر گرفته شده است. و یکی از این نقش‌ها که در طول زمان مورد توجه کم‌تری واقع شده است نقش راهنمایی و مشاوره‌ای معلم است. در راستای تحکیم این نقش «طرح احیای نقش راهنمایی و مشاوره‌ای معلمان» از سوی معاونت محترم آموزش عمومی و دفتر آموزش و پرورش راهنمایی تحصیلی به اجرا گذارده شده است.

مطالب این کتاب در ۱۲ فصل تدوین گردیده و به عنوان یک متن کاربردی می‌تواند مورد استفاده معلمان مقاطع مختلف آموزشی قرار گیرد. هم‌چنین به عنوان یک منبع کمکی برای مشاوران مفید است.

مترجمان لازم می‌دانند از راهنمایی‌ها و نظرات ارزشمند اساتید و دوستان گرامی خود تشکر نمایند. از جمله جناب آقای دکتر سید مختار موسوی معاونت محترم آموزشی عمومی و امور تربیتی، اساتید محترم طرح احیا، کارشناسان دفتر آموزش و پرورش راهنمایی تحصیلی وزارت، انتشارات و رای دانش (جناب آقای خدایی)

سپاس قلبی خود را تقدیم همه‌ی عزیزان یاد شده می‌نمایم.

مؤلفان